

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОНД «КРОК ЗА КРОКОМ»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Директор ВФ «Крок за кроком»

Найда Ю.М.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

15 червня 2026 року

ПРОГРАМА

**підвищення кваліфікації педагогічних працівників
закладів дошкільної освіти**

**«ДЕМОКРАТИЧНИЙ САДОЧОК: КОМФОРТНЕ
ПСИХОСОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ВСІХ І КОЖНОГО»**

Київ – 2026

Розробники: тренерки Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» (Байдик Віта, Боярчук Ольга, Горбенко Інна, Заєркова Наталія, Корнєєва Оксана, Микитюк Людмила).

Напрямок підвищення кваліфікації: розвиток професійних компетентностей педагогів закладів дошкільної освіти щодо впровадження дитиноцентричного підходу та створення безпечного, інклюзивного та демократичного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти.

Термін дії програми: з 1 вересня 2026 до 1 вересня 2031 року

Рецензенти:

Ломакіна Галина, проректор з науково-педагогічної роботи та моніторингу якості освіти Донецького ОблППО, кандидат педагогічних наук, доцент.

Євтухова Тетяна, завідувач кафедри природничих та мистецьких дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» кандидат педагогічних наук, доцент.

Актуальність програми. Сучасна дошкільна освіта в Україні знаходиться в умовах трансформацій, що зумовлені як внутрішніми реформами, так і глобальними викликами, зокрема війною, масовою міграцією, кризами безпеки та зміною соціальних орієнтирів. На цьому тлі особливої значущості набуває питання створення у закладах дошкільної освіти (далі – ЗДО) комфортного, безпечного, психосоціально підтримувального та інклюзивного середовища, яке базується на засадах демократії, поваги до гідності дитини, її прав і свобод.

Програма підвищення кваліфікації «Демократичний садочок: комфортне психосоціальне середовище для всіх і кожного» (далі – Програма) узгоджується з концептуальними підходами Ради Європи щодо розвитку культури демократії та практикування громадянських компетентностей з раннього віку.

У фокусі Програми – формування у педагогів здатності усвідомлено створювати середовище, в якому дитина почувається у безпеці фізично, емоційно та соціально, забезпечується рівний доступ до участі в освітньому процесі незалежно від індивідуальних потреб, соціального статусу, походження чи мови. Середовище, в якому повсякденне життя групи ґрунтується на цінностях демократії, взаємоповаги, справедливості та підтримки.

Актуальність програми зумовлена необхідністю впровадження дитиноцентричного підходу, формування громадянських, соціальних та емоційних компетентностей з раннього віку, а також розвитку культури демократії в освітньому середовищі. Зростає запит педагогів на практичні інструменти, які дозволяють інтегрувати принципи участі та поваги до прав дитини у щоденну діяльність закладу дошкільної освіти. Програма також підкреслює важливість ефективного партнерства із сім'єю та громадою як умову формування цілісної екосистеми розвитку дитини.

Програму розроблено в рамках впровадження сучасних підходів до реалізації Державного стандарту дошкільної освіти та розвитку громадянських компетентностей дітей дошкільного віку в рамках програми «Демократична школа: освіта для демократичної стійкості», що реалізується Європейським центром ім. Вергеланда (Норвегія) та Міністерством освіти і науки України у партнерстві з БО «Центр освітніх ініціатив», ВФ «Крок за кроком», БФ savED та освітньою програмою «Крок за кроком» (Молдова) за фінансової підтримки Норвегії.

Програму розроблено з урахуванням вимог чинного законодавства України, зокрема законів України: «Про освіту», «Про дошкільну освіту»; постанови Кабінету Міністрів України від 26.11.2025 № 1557 «Про затвердження Державного стандарту дошкільної освіти»; професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» (наказ Мінекономіки від 19.10.2021 року № 755-21); Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників: постанова Кабінету Міністрів України від 21.09.2019 № 800 (зі змінами); Базового компонента дошкільної освіти : наказ МОН від 12.01.2021 року № 33; методичних рекомендацій щодо розроблення

програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників: наказ МОН від 13.10.2025 №1349.

Цільова група: педагогічні працівники закладів дошкільної освіти.

Обсяг (тривалість): 45 год. (1,5 кредити ЄКТС) або 30 год. (1 кредит ЄКТС) в залежності від обсягу виконаних завдань.

Особливості реалізації програми: практична спрямованість та інтеграція теоретичних знань із повсякденною педагогічною діяльністю вихователя (фасилітовані групові зустрічі). Навчання в форматі фасилітованих зустрічей допоможе обговорити в живому спілкуванні та спланувати педагогічну діяльність, пояснить як формувати соціально-громадянські компетентності дітей дошкільного віку та розвивати культуру демократії у закладі дошкільної освіти.

Форма підвищення кваліфікації: інституційна (дистанційна).

Мета підвищення кваліфікації: підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти у сфері формування комфортного, безпечного та психосоціально підтримувального освітнього середовища, заснованого на принципах демократії, поваги до різноманіття, прав людини та дитини.

Завдання підвищення кваліфікації:

- розкрити сутність демократичних цінностей та їхнє впровадження в практику дошкільної освіти крізь призму прав дитини та інклюзивності;
- ознайомити з компетентнісним підходом до проектування освітнього процесу в ЗДО відповідно до положень Базового компонента дошкільної освіти та професійного стандарту вихователя;
- розвинути здатність педагогів до створення освітнього середовища, орієнтованого на унікальні потреби кожної дитини, ураховуючи принципи різноманіття, недискримінації та поваги до особистісних відмінностей;
- формувати практичні навички забезпечення соціального комфорту та психологічної безпеки в групах ЗДО, включно з організацією фізичного простору;
- підвищити обізнаність щодо інструментів і стратегій підтримки емоційного благополуччя дитини, забезпечення її особистісного простору, а також профілактики деструктивних взаємодій у колективі;
- сприяти професійному саморозвитку педагогів ЗДО через осмислення власних цінностей, установок і стилів педагогічної взаємодії у контексті демократичного лідерства й освітнього партнерства.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться:

Загальні компетентності : ЗК.01 (громадянська), ЗК.02 (соціальна), ЗК.03 (культурна).

Професійні компетентності: А2.2, А2.3, А2.4 (організаційна); Б1.1, Б1.2 (здоров'язбережувальна); Б2.1 (проектувальна); В1.1, В1.2 (психо-емоційна); В2.2, В2.3 (педагогічне партнерство), Г1.1 (здатність до навчання впродовж життя); Г2.1 (інформаційно-комунікаційна).

Очікувані результати підвищення кваліфікації:

- розуміння сутності демократичних цінностей в освіті та ключових понять, пов'язаних із правами дитини, соціальною взаємодією, інклюзією, різноманіттям;
- знання основ компетентнісного підходу в дошкільній освіті;
- усвідомлення характеристик безпечного та підтримувального освітнього середовища, що відповідає психосоціальним потребам дітей;
- знання принципів створення фізичного та емоційного середовища в ЗДО, орієнтованого на дитину;
- розуміння ролі вихователя як фасилітатора демократичної культури у дошкільному колективі;
- уміння застосовувати компетентнісний підхід при плануванні освітнього процесу у ЗДО;
- уміння аналізувати й адаптувати фізичне середовище групи відповідно до вікових і індивідуальних потреб дітей;
- уміння використовувати інструменти для діагностики емоційного стану дітей та формування емоційно безпечного клімату в групі;
- забезпечення соціальної залученості кожної дитини, запобігаючи дискримінаційним проявам;
- формування партнерських відносин з батьками, колегами, адміністрацією в межах демократичного освітнього простору.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації.

Система оцінювання в межах програми здійснюється на засадах компетентнісного підходу та передбачає перевірку сформованості професійних здатностей, визначених очікуваними результатами навчання.

Курс містить відео, додаткові матеріали й тести, які складають теоретичну складову підвищення кваліфікації за цією Програмою. Практична складова підвищення кваліфікації реалізується через фасилітативні онлайн-заняття, що будуть проводитись тренерами Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» з метою спільної роботи та рефлексій.

За результатами навчання учасники отримають сертифікат на 45 годин – 1,5 кредит ЄКТС (за умови, що учасник/учасниця опрацювали 100% матеріалів на навчальній платформі, виконали завдання та зібрали 15 цифрових відзнак, що підтверджують навчальні досягнення, взяли участь у 8-ми фасилітованих зустрічах, виконали фінальний тест) або 30 годин – 1 кредит ЄКТС (за умови, що учасник/учасниця опрацювали 100% матеріалів на навчальній платформі, виконали завдання та зібрали 15 цифрових відзнак, що підтверджують навчальні досягнення, взяли участь щонайменше у 5-ти фасилітованих зустрічах, виконали фінальний тест).

Документ про підвищення кваліфікації: сертифікат.

Вартість: безоплатна.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програма підвищення кваліфікації працівників закладів дошкільної освіти «Демократичний садочок: комфортне психосоціальне середовище для всіх і кожного» включає 3 модулі:

Модуль 1. Принципи прав людини та компетентності для культури демократії у дошкільній освіті.

Модуль 2. Формування громадянської компетентності для комфортного соціального середовища.

Модуль 3. Громадянська компетентність для безпечного психосоціального середовища.

Модуль 1 спрямований на осмислення педагогами ціннісного підґрунтя дошкільної освіти у контексті демократії, прав людини та педагогіки партнерства. Учасники опановують ключові поняття демократичної культури (гідність, рівність, участь, співпраця), а також розглядають компетентнісний підхід як методологічну основу планування освітньої взаємодії з дітьми. Особливий акцент зроблено на вміннях критичного мислення, етичного судження та рефлексії.

Модуль 2 присвячено створенню інклюзивного, безбар'єрного та розвивального середовища у групі ЗДО, що враховує різноманітність досвідів, потреб і потенціалів дітей. Учасники аналізують та обговорюють прояви соціального комфорту в освітньому процесі, формують навички створення фізичного простору, який підтримує автономію, безпеку та пізнавальну активність дитини.

Модуль 3 спрямований на розвиток у педагогів умінь формувати емоційно безпечне середовище, де кожна дитина почувається прийнятою, захищеною та визнаною. Розглядаються техніки ненасильницької комунікації, підтримки емоційної саморегуляції дитини, профілактики травматичного досвіду та захисту особистісних меж. Особлива увага приділяється ролі дорослого як моделі психоемоційної стійкості.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає: 45 год., з них: 7 годин – лекційні заняття, 14 годин – практичні заняття, 19 годин – самостійна робота, 5 годин – оцінювання результатів навчання.

Самостійна робота спрямована на поглиблення знань, підготовку до практичних занять та розвиток здатності до безперервного професійного розвитку.

Назва навчальних тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1. ПРИНЦИПИ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЛЯ КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТІЇ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ					
Тема 1.1. Принципи прав людини та	1	2	2	0,5	5,5

компетентності для культури демократії: практичне застосування					
Тема 1.2. Навчання на основі досвіду та інтерактивні методи для формування громадянської компетентності	1	2	2	0,5	5,5
Разом за модулем 1	2	4	4	1	11
МОДУЛЬ 2. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЛЯ КОМФОРТНОГО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА					
Тема 2.1. Культура демократії у середовищі різноманіття	1	2	3	0,5	6,5
Тема 2.2. Соціальне середовище сприятливе для формування громадянської компетентності	1	2	3	0,5	6,5
Тема 2.3. Організація фізичного середовища для формування громадянських компетентностей	1	2	3		6
Разом за модулем 2	3	6	9	1	19
МОДУЛЬ 3. ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДЛЯ БЕЗПЕЧНОГО ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА					
Тема 3.1. Емоційне середовище для розвитку громадянської компетентності	1	2	3	0,5	6,5
Тема 3.2. Безпека особистісного простору дитини для розвитку компетентностей культури демократії	1	2	3	0,5	6,5
Разом за модулем 3	2	4	6	1	13
Контрольні заходи				2	2
Разом	7	14	19	5	45

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. ПРИНЦИПИ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЛЯ КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТІЇ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Тема 1.1. Принципи прав людини та компетентності для культури демократії: практичне застосування.

Цінності демократії як основа культури співжиття в освітньому середовищі. Компетентності для культури демократії. Дескриптори громадянських компетентностей: як «оцифрувати» цінності в поведінку. Формування компетентностей – навчання на основі досвіду. Роль педагога як фасилітатора досвіду дитини.

Тема 1.2. Навчання на основі досвіду та інтерактивні методи для формування громадянської компетентності

Дескриптори як інструмент планування, спостереження та оцінювання розвитку дитини. Інтеграція громадянських компетентностей у зміст освітніх занять і повсякденне життя групи. Застосування інтерактивних методів для розвитку компетентностей демократії у дошкільнят.

МОДУЛЬ 2. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЛЯ КОМФОРТНОГО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Тема 2.1. Культура демократії у середовищі різноманіття.

Дитина у світі різноманіття: як створити освітній простір, де кожен відчуває свою цінність. Різноманіття: додання стереотипів та упереджень. Стереотипи та упередження, їх вплив на становлення особистості. Практики інклюзивного мислення: мова, ігри, приклади, які формують толерантність і співпереживання. Участь дітей у формуванні мікрокультури групи.

Тема 2.2. Соціальне середовище сприятливе для формування громадянської компетентності.

Створення безпечного середовища за допомогою правил. Як правила стають опорою для свободи: створення правил разом із дітьми. Превенція булінгу, роль дорослого у запобіганні та реагуванні. Учимо дітей домовлятися та порозумітися в конфлікті.

Тема 2.3. Організація фізичного середовища для формування громадянських компетентностей.

Середовище, яке навчає – основа гармонійного розвитку дитини. Середовище як третій педагог: принципи побудови навчального простору. Планування осередків діяльності дітей: структура, зміст, варіативність для розвитку автономії дитини. Дизайн простору: прозорість, доступність, мобільність, сенсорна регуляція. Участь дітей у зміні простору як практика демократії.

МОДУЛЬ 3. ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДЛЯ БЕЗПЕЧНОГО ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Тема 3.1. Емоційне середовище для розвитку громадянської компетентності.

Емоційне середовище і його роль в умовах кризи. Розуміння емоції дитини, як читати сигнали емоційної тривоги. Інструменти емоційної підтримки дитини. Техніки зцілення для дітей.

Тема 3.2. Безпека особистісного простору дитини для розвитку компетентностей культури демократії.

Особистісний простір дитини. Індикатори особистісного простору дитини: як помітити, підтримати і не порушити особисті кордони. Навчаємо дитину дбати про особисті кордони. Три кити особистісного простору дитини: тілесна автономія, емоційна захищеність, право на «ні».

3.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

1. Змодельовати навчальну ситуацію, до складеного кластера КДК; сформулювати запитання, які орієнтовані на досягнення очікуваного результату.
2. Скласти листок спостереження за поведінкою дитини, яка ймовірно проявиться під час застосування одного з п'яти інтерактивних методів.
3. Підібрати діяльності, які розвивають повагу до різноманіття у закладі дошкільної освіти.
4. Визначити приховані небезпеки для становлення особистості дитини серед наведених тверджень.
5. Визначити як принципи демократії та прав людини реалізуються через правила; ідентифікувати правила, які сприяють або блокують розвиток компетентностей.
6. Визначити дії, які формують вміння в дітей домовлятися та вирішувати конфлікти.
7. Створити навчальні діяльності в осередках з метою досягнення визначених навчальних результатів на основі дескрипторів компетентностей для культури демократії.
8. Визначити дії для підтримки дитини, яка захищає власні кордони; пояснює дитині, як захищати власні кордони.

3.2. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Відео норвезьких колег "Емоційний розвиток дітей та роль дорослого у цьому"
2. Відео від норвезьких колег "Право кожної дитини на участь. Демократія та основні цінності в дитячих садках Норвегії " із серії "Досвід Норвегії від експерток дошкілля".

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 20.08.2026).
2. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.07.2026).
3. Про дошкільну освіту: Закон України від 06 червня 2024 р. № 3788-IX (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20> (дата звернення: 20.08.2026).
4. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 20.08.2026).
5. Державний стандарт дошкільної освіти (Базовий компонент дошкільної освіти): постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2025 р. № 1557. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1557-2025-%D0%BF> (дата звернення: 20.08.2026).
6. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників: постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-п> (дата звернення: 20.08.2026).
7. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти»: наказ Міністерства економіки України від 19 жовтня 2021 р. № 755-21. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 20.08.2026).
8. Конвенція ООН про права дитини: міжнародний документ від 20 листопада 1989 р., ратифікована Україною 27 лютого 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 20.08.2026).

Основна література

1. Богуш А. М. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2021. 400 с.
2. Глобальні компетентності для сталого розвитку: посібник для педагогів / заг. ред. Л. Хоружої. Київ: Інститут модернізації змісту освіти, 2022. 96 с.
3. Демократія та права людини в дії. Освіта для демократичного громадянства та освіта з прав людини у школі: посібник для вчителя початкової школи / упоряд. О. Сухомлинська, Л. Усенко. Київ: Основа, 2016. 120 с.
4. Мир у дитячому садку: посібник для педагогів / за ред. Бекер-Мротек С. Львів: Центр громадянської освіти, 2021. 84 с.
5. Навчання на основі досвіду: методичні рекомендації для педагогів / авторський колектив проєкту «Демократична школа». Київ: Єврорада, 2019. 62 с.

6. Рамка компетентностей для культури демократії. Том 1: Контекст, концепції та модель / Рада Європи. Київ: ВАІТЕ, 2018. 96 с.
7. Рамка компетентностей для культури демократії. Том 2: Дескриптори компетентностей / Рада Європи. Київ: ВАІТЕ, 2018. 112 с.
8. Соціальна і емоційна освіта у закладах дошкільної освіти: методичний посібник / автор. колектив: А. Гончаренко, Н. Ковальчук, Т. Сухомлин. Київ: Фонд «Крок за кроком», 2020. 108 с.

Додаткова література

1. Використовувати кожну ситуацію для навчання: як працюють дитячі садочки в Польщі. URL: <https://nus.org.ua/2021/04/29/vykorystovuvaty-kozhnu-sytuatsiyu-dlya-navchannya-yak-pratsyuyut-dytyachi-sadochky-v-polshhi/> (дата звернення: 24.08.2026).
2. Дати дітям бути дітьми. Як працює дошкільна освіта у Фінляндії. URL: <https://nus.org.ua/articles/daty-dityam-buty-ditmy-yak-pratsyuye-doshkilna-osvita-u-finlyandiyi/> (дата звернення: 24.08.2026).
3. Через творчість і гру до культури демократії URL: <https://www.schools-for-democracy.org/biblioteka/publikatsii-vydani-v-ramkakh-prohramy/cherez-tvorchist-i-hru-do-kultury-demokratii> (дата звернення: 24.08.2026).